

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК „ПАЦИЕНТИ СО РИЗИК ЗА СТОМАТОЛОШКИ
ИНТЕРВЕНЦИИ“ ОД ПРОФ. Д-Р АНА МИНОВСКА, ПРОФ. Д-Р КИРО
ПАПАКОЧА, АСИСТЕНТ ДОКТОРАНД МИХАЈЛО ПЕТРОВСКИ И
М-Р ОЛИВЕРА ТЕРЗИЕВА-ПЕТРОВСКА,
ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ, СТОМАТОЛОГИЈА,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствени основи за остварување на издавачка дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, како и Одлуката бр. 2002-247/28 од 234. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки при УГД - Штип, одржана на 3.12.2019 година, формирана е Рецензентска комисија во состав:

- **Д-р Цена Димова**, редовен професор од областа орална хирургија, Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип;
- **Д-р Ивона Ковачевска**, редовен професор од областа дентална патологија, Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

за резензија на приложениот ракопис **„Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции“ од проф. д-р Ана Миновска, проф. д-р Киро Папакоча, асистент докторанд Михајло Петровски и м-р Оливера Терзиева-Петровска**, учебник наменет за студентите на прв циклус додипломска настава на Студиската програма по дентална медицина на Факултетот за медицински науки при УГД - Штип.

По извршениот преглед на ракописот, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Ракописот „Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции“ од проф. д-р Ана Миновска, проф. д-р Киро Папакоча, асистент докторанд Михајло Петровски и м-р Оливера Терзиева-Петровска е осмислен, организиран и реализиран според Наставниот план и програма на предметот Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции, кој се изучува на студиите од првиот циклус на додипломска настава на Студиската програма по дентална медицина на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, во IX семестар, со 1+1+1 неделен фонд на часови и 2 кредити.

Ракописот кој е приложен за резензија претставува комплетен материјал претставен во логичка целина преку кој студентите ќе имаат можност да ја изучуваат и совладаат предметната материја, според поставените барања на ЕКТС системот.

Податоци за обемот на ракописот: Содржината на ракописот, кој е наменет за издавање учебник по предметот Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции, е презентираан во текст од вкупно 113 страници, 4 слика и 14 табеларни прикази. Ракописот е приложен во А4 формат со единечен проред, употребен е фонд Arial и со големина на буквите 11. Ракописот е подготвен според стандардниот правилник за техничко уредување, а обемот на содржината ги задоволува критериумите според бројот на часови и според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

Податоци за постоење на ист или сличен наслов: Досега, на овие простори, не постоеше учебник со содржина која се однесува на пациентите со ризик за изведување на стоматолошки интервенции, наменет за студентите по дентална медицина. Паралелно со овој учебник беше оформен и практикум по истиот предмет.

Достапната литература наменета за изучување на предметот на нашите простори е прилично оскудна, се потпира на примена на учебници и учебни помагала од земјите во нашата најблиска околина и пошироко, што на некој начин за студентите претставува дополнителен проблем. Затоа, оформувањето на овој учебник ќе го олесни совладувањето на наставните единици, а со тоа ќе се подобри и квалитетот на наставата од овој особено значаен сегмент на денталната медицина.

Краток опис на содржината: Ракописот е напишан на лесен и разбирлив јазик. Целокупната материја генерално е распределена во логични и соодветно структурирани и конципирани тринаесет поглавја.

Во *првото поглавје* авторите даваат краток осврт на тоа какво е значењето на различните заболувања кои може да претставуваат ризик за изведување на стоматолошките интервенции. Во ова поглавје се опишани и чекорите за правилно дијагностицирање и следење на пациентите со ризик. Опишано е и значењето на анамнезата и различните анамнестички прашања во контекст на различните органски системи. На крајот од ова поглавје табеларно се презентирани нормалните вредности и причините за нарушување и нормалните вредности за различните крвни и биохемиски параметри.

Второто поглавје од учебникот се однесува на АСА класификацијата, односно класификацијата според American Society of Anesthesiologists за проценка на физикалниот статус на пациентите пред изведувањето на хируршките интервенции. Накратко се презентирани сите состојби групирани според оваа класификација. Следува делот кој се однесува на примената на оваа класификација во денталната медицина.

Во *третото поглавје*, именувано како *Аспекти на намалување на стресот*, авторите се фокусираат на начините за редукција и елиминација на стресот при изведувањето на стоматолошките интервенции. На почетокот е дефиниран стресот, а потоа се опишани денталната анксиозност и фобија. Значајно место во ова поглавје е насочено кон премедикација, односно целите и медицинските средства кои се насочени кон редукција на стресот.

Четвртото поглавје се однесува на стоматолошкиот менаџмент на пациентите со дијабетес. На почетокот од ова поглавје е дадена дефиниција за дијабетот, опишани се различните типови на дијабетес и клиничките знаци и симптоми на дијабетот. Во учебникот се дадени и бројните аспекти на влијанието на дијабетот врз оралното здравје. Опишани се и различните аспекти во изведувањето на стоматолошките интервенции кај пациентите со контролиран и неконтролиран дијабетес. На крајот од ова поглавје е опишан хипогликемичниот шок како компликација кај овие лица и можностите за негов третман доколку се случи во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции.

Петтото поглавје се однесува на стоматолошкиот менаџмент на пациентите со епилепсија. На почетокот од ова поглавје е дадена дефиниција за епилепсија, опишани се различните типови на епилептични напади и клиничките знаци, симптомите и терапијата на епилепсијата. Авторите се задржале и на ефектите на епилепсијата врз оралните ткива. Даден е опис на гингивалната хиперплазија предизвикана од примената на фенитоин, како и можностите за нејзин третман. На крајот од поглавјето опишани се причините и активностите кои треба да ги преземат членовите на стоматолошкиот тим доколку се појави епилептичен напад во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции.

Шестото поглавје од учебникот се однесува на стоматолошкиот менаџмент кај пациенти со артериска хипертензија. На почетокот е дадена класификација на тоа што

е хипертензијата, кои се ризик факторите за нејзина појава, кој се симптомите и какви компликации може да даде. Во ова поглавје е опишан методот на мерење на крвниот притисок. Посебен дел од ова поглавје е насочен кон терапијата на артериската хипертензија и влијанието на лековите кои ги користат пациентите врз оралната празнина. На крајот од ова поглавје се опишани и интеракциите на вазоконстрикторното средство од анестетичките раствори со различните лекови и влијанието на артериската хипертензија врз интраоперативното крварење.

Седмото поглавје се однесува на стоматолошкиот менаџмент и третман на лицата со исхемична срцева слабост. Во ова поглавје се опишани состојбите кои се поврзуваат со хроничната исхемија на срцето, *angina pectoris* и акутниот миокарден инфаркт. Во ова поглавје се опишани и ризик факторите и значењето на анамнезата за проценка на ризикот за стоматолошките интервенции. Посебен дел е насочен кон стоматолошките интервенции кај овие лица, компликациите кои може да се јават, активностите кои треба да се преземат при појавата на компликациите и секако превенцијата на овие компликации.

Во рамките на *осмото поглавје* е опишан еден мошне значаен аспект во контекст на пациентите со ризик за стоматолошки интервенции, а тоа е превенцијата на бактерискиот односно инфективниот ендокардитис. Опишани се состојбите, клиничките знаци и симптоми кои се јавуваат при ова инфективна состојба, како и компликациите кои може да настанат. Во делот кој го опишува стоматолошкиот менаџмент на оваа состојба, опишано е значењето на анестетичката постапка, опишани се стоматолошките интервенции кај кои се препорачува антибиотска заштита и секако интервенциите кај кои не е потребна антибиотска профилакса. Користени се најновите сознанија и презентирани се најновите протоколи за антибиотска профилакса презентирани од **Американската асоцијација за срце (АНА)** и **Британското здружение на антимиembroбната хемотерапија (BSAC)**.

Деветото поглавје е насловено како *Стоматолошки менаџмент на пациенти со опструктивни пулмонални заболувања*. Во ова поглавје се опишани аспектите кои се однесуваат на стоматолошките интервенции кои се изведуваат на пациенти со хронична опструктивна белодробна болест и пациентите со астма. Посебен сегмент е даден на менаџирањето на нападите на астма во текот на стоматолошките интервенции. Во ова поглавје се опишани и ургентните состојби и нивниот третман при аспирација на ситни партикли од усната празнина во текот на стоматолошките интервенции. На крајот од ова поглавје е опишана состојбата на опструктивна апнеа во текот на спиењето и можностите за нејзин третман.

Десеттото поглавје се однесува на стоматолошкиот менаџмент на пациентите со бубрежни заболувања. По голем дел од ова поглавје е насочено кон анатомијата и функциите на бубрезите, како и на болестите кои ги зафаќаат истите. Во ова поглавје се презентирани и компликациите кои настануваат при акутна бубрежна инсуфициенција и за можностите за третман. Посебен дел од ова поглавје се однесува на стоматолошките размислувања и управување со пациентот со хронична бубрежна болест.

Единаесеттото поглавје се однесува на стоматолошкиот менаџмент кај пациенти со краен стадиум на заболување на црниот дроб, односно кај пациентите со црнодробна цироза. На почетокот од поглавјето е дефинирана црнодробната цироза, опишани се ризик факторите, класификацијата и симптомите и знаците на овој стадиум на заболување. Во ова поглавје се презентирани сите компликации на црнодробните заболувања кои може да имаат влијание на стоматолошките интервенции и можностите за нивен третман.

Дванаесеттото поглавје на овој ракопис се однесува на реакциите на лековите и појавата на алергија при користење на истите. Во ова поглавје се опишани четирите типови на лекови кои ги користат стоматолозите кои може да дадат несакани ефекти или пак да предизвикаат алергиска реакција и тоа: анестетици, седатив – хипнотици, лекови против болка и антибиотици. Во ова поглавје се презентирани најчесто користените анестетици

во стоматологијата и несаканите ефекти кои може да ги предизвикаат. Опишани се и несаканите ефекти на најчесто применуваните седативи-хипнотици и аналгетици. На крајот од ова поглавје се опишани и несаканите ефекти, но и најчестите предизвикувачи на алергии од страна на антибиотските медикаменти.

Последното, *дванаесетто поглавје* се однесува на инфективните заболувања. Опишани се најчестите инфективни заболувања кои може да се пренесат во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции, ХИВ, хепатитис Б и Ц, можностите и начините на нивна трансмисија. Посебен дел од ова поглавје е насочено кон превенција од овие инфективни заболувања, преку користење на заштитни маски и ракавици, на процесот на дезинфекција и стерилизација. Освен превенцијата од трансмисија на вирусни заболувања, во ова поглавје е опишана и можноста и превенцијата од ширење на туберкулозата.

Осврнувајќи се кон сите сегменти на овој ракопис, впечатокот е дека тој ја постигнал својата главна цел - студентите да ги стекнат неопходните познавања во проценката на ризикот за изведување на стоматолошките интервенции.

На крајот од овој учебник е презентирана целокупната цитирана литература, која е од понов датум од европско и балканско поднебје.

Врз основа на гореизнесеното, Комисијата го предложува следниов

ЗАКЛУЧОК

Ракописот за учебникот „Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции” од проф. д-р Ана Миновска, проф. д-р Киро Папакоча, асистент докторанд Михајло Петровски и м-р Оливера Терзиева-Петровска е целосно адаптиран според наставната материја предвидена во програмата за предметот Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции за студентите на првиот циклус студии на Дентална медицина на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев” – Штип. Авторите се потрудиле и успеале да ја презентираат материјата на студентите на адекватен начин, за што полесно совладување на методските единици. Со трансформацијата на овој ракопис во учебник студентите на Дентална медицина ќе се здобијат со значаен текст, адаптиран според најновите светски стандарди. И за крај мораме да заклучиме дека приложениот ракопис во целост ги задоволува критериумите за учебник и условите за издавање, пропишани според Правилникот за единствените основни остварувања на издавачка дејност на Универзитетот „Гоце Делчев” – Штип.

Рецензентската комисијата има особена чест и задоволство да му предложи на **Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки ракописот „Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции” од проф. д-р Ана Миновска, проф. д-р Киро Папакоча, асистент докторанд Михајло Петровски и м-р Оливера Терзиева-Петровска да биде издаден како учебник за студентите на Дентална медицина на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев” – Штип.**

РЕЦЕНЗЕНТИ

Д-р Цена Димова, редовен професор,
специјалист по орална хирургија, с.р.

Д-р Ивона Ковачевска, редовен професор,
специјалист по болести на заби и ендодонт, с.р.